

Minä vapaaehtois- työntekijä?

- Kaupunkilaisten näkemyksiä
vapaaehtoistoiminnasta

KAN
SSA
LA

Iina Lummepero ja Tommi Ostrovskij

Kanssala on Diakonissalaitoksen ja Helsingin kaupungin yhteinen kansalaistoiminnan kiihdyttämö, jonka tehtävänä on tuoda kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa lähemmäksi ihmisten arkea. Tavoitteena on saada ne ihmiset, jotka eivät syystä tai toisesta näe itseään kansalais-toimijoina, näkemään kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan itselleen mahdollisena. Kanssala sparraa kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa tarjoavia yhteisöjä siitä, kuinka kaupunkilaisia otetaan vieraanvaraisesti vastaan yhteisöissä ja kuinka toimintaa organisoidaan palkitsevin tavoin.

Tämä raportti on teetetty Kanssalan tarvekartoitusta varten. Kiinnostuksen kohteena on, millaisten prosessien myötä ihmiset päätyvät osallistumaan yhteiskuntaan kansalais- tai vapaaehtoistoimijoina. Tämän vuoksi tarvitaan tietoa siitä, millä tavoin osallistuminen kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan näyttäytyvät erilaisille “kaupunkilaisprofiileille”. Tämän tiedon myötä on mahdollista tunnistaa, kehittää, testata ja kehittää erilaisia

tapoja tuoda kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia osaksi kaupunkilaisten arkea ja innostaa heitä liittymään toimijoiksi erilaisiin yhteisöihin.

Raportti toteutettiin kolmen Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden opiskelijaharjoittelijan voimin. Harjoittelu oli osa opiskelijoiden kandivaiheen työelämäopintoja. Raportti perustuu kaupunkilaisilta kerättyyn Gallup-kyselyyn, syvähaastatteluiden aineistoon ja harjoittelun aikana tulleisiin kokemuksiin. Gallup-haastatteluja tehtiin yhteensä 70 kappaletta Kauppakeskus Arabian Olkkarissa, Kannelmäen D-aseamalla, Itäkeskuksen kirjastossa, Malmitalolla, Kalasataman vapaakaupungissa, Ohjaamossa, Kontulan kirjastossa, Oodissa, kauppakeskus Triplan Fokuksessa (katso kysymykset liitteestä 1). Vapaasti strukturoituihin syvähaastatteluihin saatiin yhdeksän ihmistä kuntouttavasta työtoiminnasta, Auroran sairaalasta, IT-alan Smartly-yrityksestä, nuorten tukiohjelma Vamoksesta sekä yksi eläkeläinen. (kysymykset liitteessä 2).

Kansalais- ja vapaaehtoistoinnasta muodostuneet mielikuvat

Gallupiin haastatelluista ihmisistä vain n. 20 % kommentoi kansalaistoiminnasta heräviä mielikuvia, joista valtaosassa ei ymmärretty, mitä se tarkoittaa. Kansalaistoiminta ja vapaaehtoistyö on voitu myös käsittää tarkoittavan samoja asioita. Syvähaastatteluisissa haastateltavat kysyivät usein, mikä on kansalaistoiminnan ja vapaaehtoistyön ero. Ne, jotka kommentoivat kansalaistoimintaa, näkivät sen yhteiskunnassa vaikuttamiseen pyrkivänä toimintana. Tästä esimerkiksi nostettiin yleisimmin luonnonsuojelu ja parlamentaarinen toiminta. Havainnot ovat ristiriidassa sen ajatuksen kanssa, että Kanssala käyttää kansalaistoiminta sanaa kattokäsitteenä eri vapaaehtoistoiminnan muodoille. Syynä voi olla ihmisten tietämättömyys kansalaistoiminnasta käsitteenä, jolloin sen käyttämisen eteen tarvitsisi tehdä lanseeraamistyötä. Voi olla myös, että kansalaistoiminta sanana ei palvele Kanssalan sille osoittamaa tarkoitusta.

Vapaaehtoistoiminta herätti selvästi kansalaistoimintaa enemmän mielikuvia gallupiin vastaajissa; vain 7 henkilöä vastasi suoraan, että se ei herätä mielikuvia tai eivät tiedä siitä mitään. Valtaosa vastasi saavansa myönteisiä mielikuvia vapaaehtoistyöstä. Monessa otteessa vapaaehtoistyö kerrottiin olevan hyvää ja tärkeää (20 %). Toiminnan tärkeyttä perusteltiin sillä, että verorahoilla vastaavalaista toimintaa ei tulnaisi mahdollistamaan ja tehtävä työ täyttää näitä puutteita. Yhdessä kannanotossa ilmaistiin, että nykyisenlaisia instituutioita eivät olisi voineet syntyä ilman

kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan perinteitä.

Yksittäiset soraäänet liittyivät mielikuviin vapaaehtoistyötä tekevistä ihmisistä. Vapaaehtoistyö ei nähdä sopivan kaikille, vaan sen tekijät ovat poikkeuksellisia ihmistyyppeinä. Tällaisia mielikuvia kuvaa se, että eräs haastateltavista sanoi vapaaehtoistyötä tekevän “on oltava ADHD sitä tehdäkseen”. Myös yksi gallupiin haastatelluista vastasi kysymykseen, kuinka käyttäisi vapaa-aikaansa, että vapaaehtoistyö vie aikaa vapaa-ajalta. Tämä voi liittyä esitettyyn mielikuvaan siitä, että vapaaehtoistyö on työtä ilman palkkaa. Myös syvähaastatteluun osallistunut mielenterveyskuntoutuja esitti huolensa vapaaehtoistoiminnan mahdollisesta rankkuudesta ja kuinka hänen jaksaminen riittäisi vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminnan ei siis välttämättä nähdä olevan tavoiteltavaa kuin niille, joilla on jo ajatellaan olevan valmiiksi valmiuksia tehdä sitä.

Vapaaehtoistoiminta esitettiin useammassa haastattelussa pyyteettömänä toimintana. Vapaaehtoistoiminta esitettiin usein sosiaalityönä joko ruokajonossa tai vanhuksien kanssa auttamisena. Kiinnostava ilmiönä haastatteluisissa ilmeni se, kuinka haastateltavat eivät aluksi osanneet sanoa tekevänsä vapaaehtoistyötä, mutta keskustelun syventyessä kertoivat moninaisista tavoista. Tästä esimerkkinä toimii Smartlyn työntekijää syvähaastateltu ihminen, joka esitti ainoan vapaaehtoistyökokemuksensa olleen se, kuinka koulu oli pakottanut oppilaat siivoamaan ympäristön roskia. Vapaa-ajasta keskusteltaessa hän kuitenkin

kertoi, kuinka toimii kamppailulaji-joukkueessa nuorempien valmentajana ja mentorina

ilman palkkaa. Tällaista toimintaa ei siis välttämättä assosioida vapaaehtoistyöksi.

Kuva 1: Gallup-kyselyssä esille nousseita mielikuvia vapaaehtoistoiminnasta

Sekä gallup-haastateltavilta että syvähaastateltavilta kysyttiin, mitä he voisivat kuvitella saavansa kansalais- ja vapaaehtoistoiminnasta. Jopa 43 % vastaajista vastasi tähän, että hyvän mielen. Tämän antoi vastaukseksi niin vapaaehtoistoiminnasta tietämättömät kuin sitä jo tehneet. Vapaaehtoistyötä tekemättömien tyypillinen vastaus oli “En tiedä, varmaan hyvää mieltä”. Vapaaehtoistoiminnasta jo kokemusta

omanneet vastasivat ymmärrettävästi monipuolisemmin ja vastauksissa korostui enemmän ihmisten kanssa oleminen, ajatusten vaihtaminen ja toiminnan vastavuoroisuus. On mahdollista, että vapaaehtoistoiminnan yhteisö ei avaudu sitä tekemättömille. Vaikka otos nuorista oli pieni, vaikutti heidän vastauksissa korostuvan enemmän kokemuksen saaminen kuin vanhemmilla.

Kuva 2: Gallup-kyselyssä esille nousseita ajatuksia, mitä vapaaehtoistoiminnasta voisi saada

Eräs gallupiin haastatelluista avautui, kuinka on avustanut vapaaehtoisesti todella huonossa tilanteessa olevia ihmisiä juridisissa kysymyksissä niin velkajärjestelyissä kuin hauta-arkun valitsemisessa. Kun yritimme selvittää, miksi hän oli valmis tekemään näinkin suuria uhrauksia, hän vaivaantui ja kertoi että ei niistä suuri vaiva ollut. Syyksi hän antoi, että

“ei siinä ole muita mahdollisuuksia”. Pitkään haettuaan hän kertoi, että merkityksellisyyttä loi sidoksien syntyminen autettavien kanssa, vaikka yritti samalla pitää heihin tarpeeksi etäisyyttä. Niin sanotusti itsekkäitä syitä hän ei halunnut antaa, vaikka varoitteli äänen, että voisi aivan yhtä hyvin laverrella omiaan meille.

Identiteetti ja itsensä toteuttamisen mahdollisuudet

Monenlaisia identiteettejä ja arvoja nousi eteen haastatteluja toteuttaessa. Identiteetin perusta saattoi käydä ilmi jo haastattelun alussa, kun pyysimme henkilöitä kertomaan vapaamuotoisesti itsestään. Vastauksia oli luonnollisesti laidasta toiseen vastaajasta riippuen. Määritteleviä tekijöitä oli muun muassa vanhemmuus, opiskelut, työt tai asuinalue. Muutamat mainitsivat jo tässä kohtaa osallisuutensa johonkin kansalaistoiminnan muotoon. Tämä voi johtua siitä, että se on iso osa heidän identiteettiään, tai siitä että alustettuumme ensin tutkimustamme he tietävät jo, että keskeiset teemamme ovat kansalaistoiminta ja vapaaehtoistyö.

Näillä indikaatioilla tuntui usein olevan vaikutusta seuraaviin vastauksiin. Monen lapsen äidit usein päivittelivät kiireellisyyttään, tärkeisiin arvoihin nousi lähes poikkeuksetta perhe, ja omaa aikaa pohdittaessa todettiin, ettei sitä oikeastaan ole. Työssäkäyvillä samoin korostui usein kiireellisyys ja ajan riittämättömyys esimerkiksi vapaaehtoistoimintaan. Samoin jos kansalaistoiminnan harjoittaminen kävi ilmi alussa, se saattoi nousta uudelleen esille esimerkiksi itselle kysymyksessä itselle tärkeistä asioista.

Kysyimme haastateltavilta, mitä he tekisivät, jos heillä olisi yksi tunti ylimääräistä aikaa viikossa. Vastaukset ovat jaettavissa erilaisiin kategorioihin. Monet käyttäisivät ajan itseensä ja omaan hyvinvointiin: kotona olemiseen, nukkumiseen, yksin siivoamiseen tai vaikka lukemiseen. Toiset halusivat viettää enem-

män aikaa perheen tai ystävien kanssa. Myös “hyvän tekeminen” nousi esille esimerkiksi eri vapaaehtoistoiminnan muodoissa. Joillekin se tuntui tulevan todella luonnostaan ja selkeänä vastauksena kyseiseen kysymykseen, toisille taas ehkä haastattelun teemasta inspiroituneena. Jos haastattelun alussa oli mainittu esimerkiksi ympäristöön liittyvä vapaaehtoistyön teko ja tärkeissä arvoissa nousi esiin luonto, tässä kohtaa he usein mainitsivat tekevänsä mielellään jotain luontoon liittyvää vapaaehtoistyötä.

Kysymykseen reagoinnit jakautuivat selkeästi kahteen luokkaan. Äidit, työssäkäyvät tai kiireelliset opiskelijat saattoivat naurahtaa, ja totesivat että vapaa-aikaa ei oikeastaan ole. Silloin he usein totesivat käyttävänsä ajan mieluusti esimerkiksi nukkumiseen. Toisaalta löytyi myös muutamia vastauksia, joissa henkilö jo valmiiksi teki paljon, ja vastasi silti haluavansa käyttää tunnin tekemällä jotain hyvää muille. Toinen puoli vastaajista, joilla oli enemmän aikaa, naurahtivat kysymyksen älyttömyydelle sen takia että aikaa riittää jo valmiiksi. Näitä olivat useimmiten eläkeläiset. Myös esimerkiksi työttömät totesivat, että ylimääräistä aikaa on.

Pidemmissä haastatteluissa kysyimme, mitä annettavaa haastateltavalla on maailmalle. Moni pohti kysymystä pitkään, ja totesi sen olevan vaikea. Jos haastateltava oli jollain tavalla ollut tai oli sillä hetkellä yhteiskunnan ulkopuolella, kuten työtön ja vailla opiskelupaikkaa, vastaus kysymykseen tuntui

olevan vaikeampi löytää, ja omaa osaamista ja potentiaalia oli vaikea sanoittaa. Toisaalta jos vaikea ajanjakso oli loppumaisillaan ja vastaaja oli esimerkiksi pian palaamassa työelämään, vastaus saattoi tulla helpommin. Eräs haastateltava kuntouttavan työtoiminnan piiristä vastasi näin: “Välillä voi tuntua, ettei paljoakaan, mutta että nyt tuntuu siltä että aika paljonkin. Että (pitkä tauko), no mitä nyt, oma itteni, niin” “Onks sulla jotain mistä sä vaikka innostut?” “Joskus on kiva jos löytää semmosen hyvän juttukaverin” Joitain vastauksia olivat muun muassa omat ideat, tunnelman luominen ja ongelmanratkaisukyky. Jos ihmisen oli aikaisemmin osallistunut vapaaehtoistyöhön, oli helpompi sanoittaa mitä annettava itsellä on esimerkiksi jollekin yhteisölle, muun muassa oma tietotaito-osaaminen tai sosiaalisten taitojen kautta tuleva ilmapiiri. Yksi vapaaehtoistoimintaa harrastava haastateltava vastasi seuraavasti: “Ryhmätoiminnassa mikä on ollut isoin annettava, on se, että on ollut paikalla. Että on pystynyt järjestämään säännöllisesti toimintaa. Että on jaksavuutta ja kykyä siihen. Ja toisaalta semmonen turvallisen tilan luominen ihmisille”.

Haastatteluisissa puhuttiin myös esteistä, joita ihmiset kokevat kansalaistoimintaan osallistumiselle. Ajan riittämättömyys oli keskeinen teema, kuten jo edellä kävi ilmi. Moni totesi, että on liian kiireinen, ja ylimääräistä aikaa saadessaan käyttää sen mieluummin omaan hyvinvointiin. Eräs tietotekniikka-alalla työskentelevä totesi, että päivätyön osa-aikaisuus on hänelle tärkeä tekijä siinä, että pystyy osallistumaan vapaaehtoistyöhön. Muuten omat

resurssit eivät riittäisi. Hän myös totesi, että palkan korkeus työssä vaikuttaa siihen, että ylipäättään on mahdollista olla osa-aikatyössä, joka taas mahdollistaa vapaa-ajan käyttämisen kansalaistoimintaan. Omista läheisistä huolehtiminen nousi myös useasti esille, jolloin aikaa tai resursseja vapaaehtoistoiminnan harjoittamiseen ei riittänyt.

Henkisten resurssien riittäminen ja oma jaksaminen nousivat usein esille, ja vapaaehtoistyön toivottiinkin olevan mahdollisimman joustavaa. Vapaaehtoistyöpaikan henkilökunnalla todettiin olevan merkitystä siinä, miten he vetävät rajoja siinä, paljonko vapaaehtoistyöläisten on hyvä tehdä työtä. “Jos sulta vaaditaan, sä alat sitä itteläs vaatimaan, ja sit sul voi tulla väsähdys, musta ois hirveen tärkeitä et sielläkin päässä osattais sitä asiaa kuulostella ja kysellä”. Esteeksi mainittiin se, että miten “alkaa järjestämään tätä hommaa”: mistä löytää vapaaehtoistyötä tarjoavan paikan, mihin itse sopisi ja mitä haluaisi tehdä. Useammalle esteitä ei tullut mieleen ollenkaan.

Esikuviksi nousi enimmäkseen tunnettuja henkilöitä. Heillä saattoi olla sellaisia toimintamalleja tai ajatuksia elämästä, joita vastaaja ihaili. Usein esikuvat olivat ihmisiä, joiden tavoin vastaaja haluaa itsekin toimia. Yhdessä vastauksessa nousi esiin ihmiset, jotka tekevät ruohonjuuritason työt, esimerkiksi läheiset, jotka tekevät vapaaehtoistyötä. Usein kysymys koettiin myös vaikeaksi vastata, eikä ihailtua esikuvaa ollut valmiiksi mielessä. ”Mitä piirteitä ihaillet jossain ihmisessä?” ”Semmonen muutoksen tekijä”.

Osallistumisen ja toiminnan konteksteja

Kun gallupiin haastateltavilta kysyttiin, missä he viettävät vapaa-aikaansa, oli yleisimmät vastaukset kotona ja ystävien kanssa. Koti hahmottui paikaksi, jossa ollaan itseä varten esimerkiksi televisiota katsoen ja lukien. Vapaa-ajan käyttö oli useissa vastauksissa itsen keskittävää. Kun heiltä kysyttiin, mitä merkityksellistä he halusivat tehdä, vastattiin usein enemmän aikaa itselle saaminen. Tähän voi vaikuttaa aikaisemmassa luvussa käsitelty ajanpuute. Tästä voisi ajatella, että kiireen tuntu saa ihmiset keskittymään enemmän itseensä. Esimerkiksi eräs eläkeläinen sanoi hahmottavansa ympäristöä nykyään aivan eri tavalla, kun on voinut pysähtyä. Toisaalta gallupiin haastatelluista moni kaipasi tilaan, minne voi vain tulla. Tämä voi näkyä siinä, että vastauksiksi annettiin kirjasto, kauppakeskus ja yhteisötilat. Suuri osa haastatelluista tehtiin tämän kaltaisissa paikoissa ja siellä kävijät kokivat ne tärkeiksi. Näillä nähtiin olevan tärkeä rooli yksinäisyyden torjumisessa ja “että ei tarvitsisi lähteä himaan”.

Osa haastateltavista korosti kannanotoissaan, että he eivät tee vapaaehtoistoimintaa organisaatioille, vaan ihmisille. Toiminnan paikallisuuden tärkeys tuli esille monessa kohtaa. Helsingin lähiöiden asukkaat kokivat asuinalueilla olevan omat identiteettinsä. Kannelmäessä haastatellut ihmiset puhuivat paikasta lämpimästi ja heille oli usein tietty piiri, jota he kulkivat alueella. Myös Kontulassa keskustelutilaisuudessa kommentoinut esitti Kontulan merkityksen siinä, että “täällä ei tarvitse hävetä”. Tähän on voinut vaikuttaa kokemus siitä, että kaikki voivat tuntea toisen sa alueella.

Pysäyttävimmät esimerkit paikan tärkeydestä tulivat päihdeongelmallisilta ihmisiltä. He kertoivat lähiönsä torille muodostuneesta ryypyporukasta. Ei tarvinnut tietää kelloa, kun saattoi aina mennä paikalle tapaamaan ihmisiä. Paikkana toimii Alepan katos, jota he kutsuvat Alepan lippaan alustaksi. Voi olla, että paikan nimi on tässä raportissa väärin ja nimen väärin sanomisesta tuli jo haastatelu- vaiheessa tiukka korjaus. Alepan katoksen yhteisöä kuvattiin aggressiiviseksi, mutta samalla solidaariseksi paikaksi olla. Vapaaehtoistominnaksi esitettiin kaverin auttaminen tässä porukassa. Tapaus on kiinnostava esimerkki siitä, kuinka yksinäisyys, alkoholi-ongelmat ja seuraan hakeutuminen voivat symbolisoida niin paljon yhteen paikkaan. Eräs heistä totesikin, että lähistöellä oleva D-asema tarjoaa vaihtoehdoisen paikan olla, jossa noudatetaan yhteisiä sääntöjä ja kunnioitetaan toisia.

Myönteisen esimerkin yhteisössä muodostuvasta vapaaehtoistoinnasta antaa mökkiyhteisö. Eläkkeelle siirtynyt henkilö kertoi, kuinka viettää paljon aikaa Kulosaaren mökillä. Paikkaa haastateltava kutsui yhteisölliseksi, sillä siellä ihmiset järjestävät yhteistä toimintaa. Tällaista toimintaa oli esimerkiksi yhteiset grilli-illat ja performanssit. Kaikkia suuresti yhdistäväksi tapahtumaksi hän kertoi taistelun mökkialueen puolesta, kun uudelleenkaavoitus uhkasi paikkaa. Yhdessä tuumin asukkaat voittivat alueesta käydyn taiston. Vapaaehtoistoiminta näyttäytyy tässä yhteisten asioiden edistämisenä jo valmiina olevassa yhteisössä, jolloin sen tekeminen kuvataan luonnollisena olotilana.

Haastattelijoiden positioituminen

Haastateltavat suhtautuivat meihin yleisesti todella positiivisesti. Oli muutamia, jotka kyselivät hiukan epäluuloisesti tutkimuksestamme, tai jotka suhtautuivat etäisesti mainintaan siitä, että olemme yliopisto-opiskelijoita jotka ovat harjoittelussa. Monet kuitenkin näkevän meidät hyvässä valossa, sillä pitivät vapaaehtoistoimintaa tärkeänä asiana ja “hyvän tekemisenä”. Suurin osa haastateltavista tuntui kokevan haastattelutilanteen luontevana, etenkin muutaman kysymyksen jälkeen. Keskustelut saattoivat venyä pidemmiksi, joskus jopa tunteellisiksi osan kysymyksistä koskevan melko henkilökohtaisia asioita kuten itselle tärkeitä asioita elämässä. Syvähaastatteluissa samoin suurin osa haastateltavista kävivät keskustelua luontevasti ja syventyivät pohtimaan vastauksia. Jotkut tuntuivat jännittävän tilannetta enemmän, ja vastaukset kysymyksiin tulivat nopeina ja tiiviinä.

Kohtaaminen vaatii rauhallisen ja turvallisen tilan jossa puhua. Paras tilanne tuntui syvähaastatteluissa olevan, jos olimme yksityisessä tilassa kaikessa rauhassa, tai valitsemamme kahvila oli erityisen rauhallinen. Kaupunkilaisten paikkahaastatteluissa yleiset tilat, esimerkiksi ostoskeskusten rauhalliset “hengailualueet” kuten Arabian olkkari, toimivat todella hyvin haastatteluihin ja ihmiset olivat todella vastaanottavaisia. Olimme myös useissa kirjastoissa. Itäkeskuksen kirjastossa sijoituimme etuovien lähelle, mikä oli ehkä lopulta liian kiireellinen alue: jos ihmiset jäivät juttelemaan, he usein totesivat ettei heillä ole paljoa aikaa ja pyysivät haastattelun olevan lyhyt. Osa paikkahaastatteluista myös pyysi voisimmeko mennä jonnekin syrjäisempään

tilaan, sillä kysymyksiin liittyi luottamuksellisia asioita.

Kohtaamisia oli monenlaisia. Osa ihmisistä innostui kansalaistoiminnan aiheesta nopeasti ja pohtivat mielellään kysymyksiä. Heillä usein oli jonkinlainen kuva tai kokemusta kansalaistoiminnasta jo valmiiksi. He, joille teema ei ollut ollenkaan tuttu, vastasivat kysymyksiin melko lyhytsanaisesti. Osa ihmisistä vaativat pidempää selitystä siitä, mitä varten haastattelu oli. Olimme huomaavinamme, että kun siirryttiin henkilökohtaisiin aiheisiin, kuten tärkeisiin asioihin elämässä, ihmiset alkoivat lämpenemään keskustelulle. Tämä saattaa johtua siitä, että kyseessä oli aihe johon jokaisella on jotain sanottavaa. Myös kansalais- ja vapaaehtoistoiminnasta puhuminen helpottui selvästi haastateltaville, kun keskustelu sidottiin heille henkilökohtaisesti tärkeisiin asioihin ja siihen haastattelijoina pyrimme kannustamaan.

Vaikka vastaajia saatiinkin moninaisista taustoista, kohderyhmä on valikoitunut valittujen haastattelupaikkojen mukaisesti. Tämä on myös osaltaan ollut tarkoituksellista, jotta näkökulmia saataisiin Kanssalan sidosryhmille kiinnostavista ihmisistä. Haastateltaviksi valikoitui paljon heikommassa tilanteessa olevia ihmisiä. Gallup-vastauksien tuloksiin voi vaikuttaa myös se, että moni kysytyistä jätti vastaamatta kyselyyn ajanpuutteen lisäksi myös sen takia, että aihe ei kiinnostanut. Vastauksen antaneet ovat voineet siis voineet valikoitua lähtökohtaisesti aiheesti myönteisesti suhtautuviin ja he ovat voineet haluta miellyttää vastauksilla haastattelijoita.

Mahdollisia toimenpiteitä tulevaisuuteen

Vapaaehtoistoiminnan kenttä koettiin laajana ja samalla hankalana nähdä, mitä kaikkea voisi tehdä. Haastateltavilla eivät tienneet, mistä voisi saada lisää tietoa vapaaehtoistoiminnasta. Moni vapaaehtoistoiminnasta kiinnostunut haastateltava toivoi sille jonkinlaista foorumia, jossa kaikki toimintamahdollisuudet olisivat helposti löydettävissä. Omaa vapaaehtoistointaa haluttiin myös räätälöidä enemmän keikkaluontoiseksi, jolloin voisi itse sopia, milloin tulee tekemään vuoron. Esimerkkinä oli julkisen puiston hoitaminen. Tällaisia palveluita on jo joissain muodoissa tarjolla, mutta nämä eivät ole ilmeisesti tavoittaneet ihmisiä.

Vaikka vapaaehtoistoiminnasta puhuttiin usein yksilöllisenä toimintana, muodostuu vapaaehtoistyö usein yhteisöjen sisälle. Kun haastateltavat kertoivat toiminnastaan itselle tärkeissä yhteisöissä, näyttäytyi vapaaehtoistoiminta luonnollisena toimintana eikä sitä välttämättä edes ajateltu vapaaehtoistyöksi. Yhteisöön kuuluminen antaa merkityksellisyttä toiminnalle. Yhteisön ympärille ei kuitenkaan muodostu yhteisöllisyyttä tyhjistä. Erästä haastateltavaa siteeraten: “nyt lyödään vaan läjä ihmisiä hengailemaan samaan paikkaan, niin ei se sitten sillä vielä tule”. Tämän luomiseen toivottiin kiinnitettävän enemmän huomiota. Yhteisöllisyyttä voidaan edistää luomalla yhdessä strukturoituja rakenteita, kuten suunnittelutapaamisia ja virkistäytymisiä. Tällöin vapaaehtoiset motivoituvat ja saavat voimia työntekoon. Haasteena kuitenkin on se, kuinka yhteisössä toimiminen ei tuntuisi liian velvoittavalta. Haastatteluissa nousi esille omaehtoisuuden merkitys ja sito-

vuuden aristelu. Tähän liittyy se, että vapaaehtoistyöntekijöille annetaan mahdollisuuksia itse vaikuttaa omaan rooliinsa ja että tämän mielipide on arvostettu yhteisössä.

Myös paikallisuudella on merkitystä vapaaehtoistyöntekijöille. Haastatteluista kävi ilmi, että ihmiset saattavat olla identifioituneet todella vahvastikin esimerkiksi tiettyyn kaupunginosaan tai tilaan. Toimintaan osallistumisen kynnys madaltuu, kun paikka löytyy läheltä ja tutulta alueelta. Jokaisella paikkakunnalla olisi hyvä olla tarjolla eri tasoista vapaaehtoistyötä eri taustaisille ihmisille.

Merkityksellisyden tunne nousi aina uudestaan tärkeänä osana vapaaehtoistyön kokemusta. Sitä koettiin porukkaan kuulumisesta sekä mahdollisuudesta auttaa muita. Nämä molemmat teemat nähtiin yhdistyvän vapaaehtoistyössä. Yleisiä ajatuksia merkityksellisyydestä olivat myös esimerkiksi onnellisuuden tunne, ihmiset elämässä sekä se, että voi antaa muille jotain korvaamatonta. Nämä teemat toistuivat vapaaehtoistyöhön liittyvissä mielikuvissa. Oman potentiaalinsa voi löytää vapaaehtoistoiminnan kautta, ja se voi olla todella merkityksellistä yksilölle.

Vapaaehtoistyöstä negatiivisia mielikuvia esittäneistä valtaosa oli heikommassa tilanteessa olevia ihmisiä. Vapaaehtoistointaa ei välttämättä nähty itselle sopivaksi toiminnan muodoksi, sillä heillä ei ollut tarvittavia resursseja ja pystyvyysuskomuksia toimintaan lähtemiseksi. Samaan aikaan tällaiset ihmiset kuitenkin toivoivat tunnetta itsensä merkityksellisyydestä ja yhteisöä ympärilleen. Vapaaehtoistointa nähtiinkin joissain kommentoissa

mahdollisuutena päästä kiinni arjen rytmiin: “töihin pääseminen ei mitenkään välttämättä helppoo oo, mutta vapaaehtoisiin, niin aika huonosti pitää mennä jos ei (vapaaehtoistyöhön) pääse” “kun sen tietää miten huonoon kuntoon siinä menee sitten pidemmän ajan, ja kun on kotona vaan, ja sitä ei välttämättä itekkään tiiä et mitä sul on annettavaa, tuntuu ettei mitään, mut jos pääsee vähän tekee jossakin, niin se voi olla aika paljonkin -- sitten se jaksaminen kasvaa”.

Toivomuksia vapaaehtoistyöhön liittyen oli matalan kynnyksen toiminnasta, ja siitä että jokaiselle löytyisi jotain tehtävää. Kaikki eivät ole introverttejä, ja toisaalta jotkut nimenomaan haluavat mieluiten ihmisten seuraan. Toiveena oli, että vapaaehtoistyöntekijä voisi itse määritellä, tekeekö työtä yksin vai yhdessä muiden kanssa. Joillain on paljon aikaa annettavaksi, toisilla taas rajoitetusti. Matalan kynnyksen kautta vähäkin tekeminen

auttaa pääsemään kiinni pystyvyyden tunteeseen, jonka avulla voi pian tehdä jo enemmän. On siis tärkeää, että jokaisen tausta otettaisiin huomioon, kun tehtäviä jaetaan. Toisaalta vastuu luo toimijoille myös merkityksellisyyden tunnetta.

Toimijoiden jaksamiseen pyydettiin kiinnittämään huomiota. Useampi haastateltava totesi, että joskus on itse vaikeaa pitää huolta omasta jaksamisesta, ja vastuuta tulee otettua liikaa jos sitä tarjotaan. Näin vapaaehtoistomipaikan henkilökunnan hyvä pitää jatkuvasti huolta siitä, että toimijat tekevät oman jaksamisensa verran töitä. Myös mahdollinen tarpeellinen koulutus tiettyyn vapaaehtoistominnan muotoon nostettiin esiin. Koulutuksen saaneena tulee tunne siitä, että on valmis harjoittamaan työtä. Tärkeäksi nousi myös se, että lähellä on helposti lähestyttäviä ihmisiä, jotka tarjoavat tukea tarpeen vaatiessa.

Vapaaehtoistoiminnan kehittämisehdotuksia

1

Toiminnasta on saatavilla helposti ja kattavasti tietoa

2

Toiminta on vapaamuotoista ja itsesäädeltävää

3

Matalan kynnyksen toiminta portaana suurempaan

4

Toiminta tehdään paikallisesti ja yhteisöä varten

5

Toimijoiden yksilölliset tarpeet ja resurssit huomioidaan

6

Henkilökunta ottaa roolia puitteidensa luonnissa

7

Toimijat kokevat voivansa vaikuttaa asioihin

8

Yhteisöissä editetään aktiivisesti yhteisöllisyyttä

Liitteet

Liite 1 Gallup-haastatteluiden kysymykset

Aloitus

Lyhyesti toimeksiannosta

- Opiskelijat kartoittavat tietoa miten tuoda kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa lähemmäksi kaupunkilaisten arkea.
 - Taustalla Kanssala, joka on Diakonissalaitoksen ja Helsingin kaupungin yhteinen toimintamalli.
1. Kerrotko vapaasti jotakin itsestäsi, kuka olet?
 2. Kansalaistoiminnan sanoittaminen
 3. Oman elämäsi alueet ja paikat
 - Missä ja miten vietät mielellään vapaa-aikaasi?
 4. Identiteetti
 - Mikä on sinulle elämässä tärkeää?
 5. Merkityksellisyys
 - Jos sinulla olisi ylimääräinen tunti viikossa, mitä merkityksellistä haluaisit toteuttaa?
 6. Lopuksi
 - Mitä voisit kuvitella saavasi kansalaistoimintaan osallistumisesta?

Liite 2 Syvähaastatteluiden kysymykset

1. Aloitus

- Kerrotko vapaamuotoisesti jotakin itsestäsi, kuka olet?

2. Kansalaistoiminnan sanoittaminen

- Minkälaisia mielikuvia sana “kansalaistoiminta” ja “vapaaehtoistoiminta” herättävät sinussa?
- Mitä voisit kuvitella saavasi kansalaistoimintaan osallistumisesta?

3. Oman elämäsi alueet ja paikat

- Missä ja miten vietät mielellään vapaa-aikaasi?

4. Identiteetti

- Mikä on sinulle elämässä tärkeää?
- Mitä toivoisit arkeesi lisää?

5. Merkityksellisyys

- Mitä sana “merkityksellisyys” tarkoittaa sinulle? Jos sinulla olisi ylimääräinen tunti viikossa, mitä merkityksellistä haluaisit toteuttaa?
- Jos vai taivas olisi rajana, mitä merkityksellistä haluaisit toteuttaa?

6. Yhteisöt & yhteisöllisyys

- Milloin olet kokenut kuuluvasi porukkaan?
- Mitä teit siinä porukassa?

7. Pystyvyyden mahdollistajat

- Mitä annettavaa sinulla on maailmalle?
- Ketkä/kuka ovat sinulle esikuvia ja miksi?

8. Oma pystyvyys and beyond...

- Oletko ikinä osallistunut kansalais- tai vapaaehtoistoimintaan?
(Herättelyä erilaisista toiminnan muodoista: esim. järjestössä toimiminen, kansalaisvaikuttaminen, naapuriapu, keskusteluun osallistuminen...)
- Miten toimintaan osallistuminen olisi sinulle mahdollisimman helppoa omassa arjessa?
- Koetko tai oletko kokenut esteitä toimintaan osallistumiselle?

9. Tuleeko jotain mieleen, jota haluaisit tuoda esille?

**KAN
SSA
LA**